

Soros a Merlinben

Hurrá! A történet mégsem múlt ki teljesen. A modern filmművészet és az irodalom (lásd például francia új regény) abból az axiomatikus „igazságból” indul ki, hogy a történet halott, a dolgok nem elmesélhetők, a valóság nem igazán megragadható, formába önthető. De, lám, a 2000 nevű folyóirat estjén a Merlin Színházban, ha a spanyolviaszt nem is fedeztük fel, de rácsodálkozhattunk az artikulált emberi szó, a mondatokba sűrített közlendő, a történetekbe öntött emlékezet fontosságára.

A Soros Napok keretében a 2000 „Tíz perc az élet” címmel rendezett történetmesélő versenyt, vagy elegánsabban — a műsorfüzetet idézve — Story Telling Festivalt (nyilván a közelmúltban ugyancsak a Merlinben rendezett költő—dalkok verseny sikerén felbuzdulva). A színpadon tucatnyi „amatőr” és profi mesemondó (Eörsi István, Karátson Gábor, Litván György, Nádasdy Ádám, Sajó András, Schiffer Pál, Szabó Ildikó, Vásárhelyi Miklós, Vekerdy Tamás; elnézést, ha valakit kifelejtettem) foglalt helyet, s beugrott Jordán Tamás és Soros György is. Mindegyikük tíz percig (esetleg rövidebb vagy hosszabb ideig) beszélhetett. Kedvük szerint alakítva, formálva, színezve igazat és kitaláltat. Sokszor a tudat mélyéről előhívta emlék- és képtörödékeket, életük, sorsuk fontos pillanatait, helyzeteit vagy távolabbi és közelebbi múltunk lényegtelennek tűnő, mégis jellemző, sokatmondó történéseit tálalva élénk.

Az est első szereplője, Vásárhelyi Miklós börtönévei néhány epizódját idézte fel. Azt például, amikor hosszú ideig tartó magányos raboskodás után cellatársat kapott Kopácsi Sándor, Budapest egykori rendőrfőnöke személyében. Szomszédságukban egyébként az Akadémia jelenlegi elnöke, Kosáry Domokos vendégeskedett, és Déry Tibor, aki a mindent, így az ételeit is átható vécebúzre és klausztrófóbiájára panaszkodott. 1959 tavaszán Vásárhelyit átszállították a váci fegyházba. Emberek közé került, s ez a számára nehezen elviselhető izoláció után szinte megváltásnak tetszett. Ez maga volt — ahogy fogalmazott — Hawaii. Hirtelen, egyik óráról a másikra feloldozhatatlan mennyiségű információhoz jutott, mivel letartóztatásától, 1956 novemberétől egészen addig a pillanatig nem tudta, hogy a kinti világban mi történt, hogy kiket tartóztattak le, végeztek ki. Maga is bekapcsolódott a fogolytársadalom vérkeringésébe, ráadásul illusztris társaságban csücsülhetett (Bibó István, Donáth Ferenc, Fekete Sándor, Mérei Ferenc).

Egy alkalommal — ezt már a szemtanú, Litván György idézte fel — szinte az egész Nagy Imre-kormány összetalálkozott a fürdőben, anyaszült meztelenül. Vásárhelyi — s ez jellemző derűjére és nehézségeken átsegítő humorára — odasielt az egyik exminiszterhez (akinek korábban többször is vizsgáltatta a magánéletét a párt) s egy bizonyos testrészére bökkve így fakadt ki: „Hát ez az, amiről annyit kellett tárgyalni a Központi Vezetőségnek?”

A különben 75. születésnapját épp aznap ünneplő Vásárhelyit, a nem mindennapi embert egy nem mindennapi ajánékkal lepték meg tisztelői: egy hatalmas,



Vásárhelyi Miklós és Soros György

FOTÓ: SZIGETI PÉTER

százoldalas könyvvel, amelynek minden lapját egy-egy barát írta, rajzolta.

Schiffer Pál némileg tréfásan méltatlankodott: ő és a többi versenyző nemigen tud Vásárhelyi és Litván után labdába rúgni, hiszen amíg azok a történelemmel rendeződtek, nekik — már életkoruk okán is — legfeljebb a Hanság lecsapolása vagy építőtábori kókadozás juthatott osztályrészül.

Schiffer egyébként „versenydarabjában” a Filmklubok Nemzetközi Szövetsége londoni közgyűlése viharos jeleneteiről, a régi-új tagországok egymás ellen fordulásáról, acsarkodásáról számolt be, s közben a kongresszus némiképp kontinensünk s egész megosztott világunk szimbólumává vált.

Nádasdy Ádám emlékezete villanófényével egy látszatra pszilicsaré, ám annál tanulságosabb ügy részleteibe világított bele. Még a szocializmus építésének időszaká-

lom lövetni fog. S a nyomaték kedvéért Grósz a kezével a gépfegyvert utánzó kasszálo mozdulatot tett.

A verseny első helyezését egyébként Jordán Tamás nyerte el maga költőtte, mély átéléssel előadott, frenetikus sikert aratott versével, bár „mélyértelmű”, polgárpukkasztó opusza nélkülözi a történet ismérveit, kellékeit. Bevezetőjében Jordán vázolta a koncepcióját, miszerint művét három részre, elejére, közepére és végére osztja. Na már most: az elejét is tovább lehet osztani, úgymint elejére, közepére és végére. És így tovább. Az elméleti alapvetés után következett maga a nyolcvanhat soros gyöngyszem, melynek csak utolsó sorát idézem (fejből): „Vége, vége, vége, vége.”

(Jordán egyébként nemcsak a 2000 estjének, de az egész általa kitalált Soros Napoknak is főszereplője volt. Nemcsak mint szervező, ha kell, tapintatosan háttérbe húzódo, ha kell, figyelmes és segítőkész házigazda, de a Születésnapomra című József Attila esten a költőt kongeniálisan, torokszorítóan megszólaltató alkotó.)

Jordánnak február táján — tehát még a Sorost ért támadások előtt — támadt az ötlete, hogy meghív néhányat a Soros által támogatott művészek, együttesek, folyóiratok, szellemi műhelyek közül. Elképzeléséből a különböző műfajokat, a művészeti élet széles spektrumát átfogó, rendkívül gazdag és színvonalas programú fesztivál kerekedett. Ez mindennél jobban bizonyította, hogy kit, kiket, milyen ügyeket támogat az alapítvány. Koncertet adott többek között Kocsis Zoltán és az Amadinda, a Trio Stendhal, a Budapesti Vonósok, a Tomkins Együttes, szerepelt az Arvisura, a Térszínház, a Budapest Táncegyüttes, bemutatkozott a BUKSZ, az Élet és Irodalom, a Holmi, a Magyar Napló, a Magyar Narancs, a Színház, több angol nyelvű lap szerkesztősége; voltak performance-ok, vetítések. Egyszóval mindenki megtalálhatta az érdeklődésének, ízlésének valót.)

A 2000 estje a tizenegy napos rendezvényt sorozat egyik legkiemelkedőbb eseményévé sikeredett, amelyre — nyilván a folyóirat presztízsze, a produkció vonzása miatt, s nem utolsósorban azért, hogy Sorost láthassák-hallhassák — hihetetlenül sokan jöttek el; a színházterem előtti kivejtő körül többen szorongtak talán, mint odabent. Héttől vagy fél egyig a kitűnő beszélőkével és színes egyéniséggel rendelkező vállalkozók jóvoltából remekül szórakozhattunk.

Vásárhelyi, Litván, Soros és a többiek a nagy időkből, az „átkosból”, vagy jelenünkben történetei — akár a kaleidoszkóp kockái — sajátosan illeszkedtek egymáshoz, kiegészítették egymást. Bonyolítva azt a mostanában egyesek által letagadni akart tény, hogy akár akarjuk, akár nem, létezik kontinuitás múltunk és jelenünk között. És múltunk — történeteivel, megaláztatásaival és keserveivel, de örömeivel is — kitörölhetetlenül jelen van emlékezetünkben.

Az ilyen kollektív történet- és egyszemélyes magántörténet-mesélés kitűnő recept (és mulatság) lehet az amnézia ellen.

GERVAI ANDRÁS